

İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin bakım yükü ve aile işlevi arasındaki ilişki

Şadiye ŞAFAK¹, Ayşe Sonay TÜRKMEN²

¹Konya Beyhekim Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Eğitim Hemşireliği Birimi

²Prof. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Çocuk Hemşireliği Anabilim Dalı

ÖZ

Amaç: Bu çalışma 0-18 yaşları arasındaki işitme engelli çocukların ebeveynlerinin bakım yükünün aile işlevlerine etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Çalışmaya Konya il merkezinde bulunan iki özel rehabilitasyon merkezinde eğitim alan 91 çocuğun ebeveyni katılmıştır. Veri toplama aracı olarak sosyo-demografik sorulardan oluşan bilgi formu, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Bakım Yükü Ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS 25.0 paket programında ortalama, standart sapma, yüzde, t testi, ki-kare, ANOVA, Post-Hoc, basit doğrusal regresyon analiz, Pearson korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Bakım yükünün aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarından problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, davranış kontrolü, genel işlevler ve aile değerlendirme toplam puanları arasında pozitif ve orta düzeyde ilişki olduğu belirlenmiştir. Problem çözme alt boyutu ile genel işlevler, roller, duygusal tepki verme ve davranış kontrolü arasında ilişki olduğu bulunmuştur. Roller alt boyutu ile duygusal tepki verme, genel işlevler, gereken ilgiyi gösterme alt boyutları arasında pozitif ilişki saptanmıştır.

Sonuç: Aile değerlendirme ölçeğinde meydana gelen artışlar bakım yükünü pozitif yönde etkilemektedir.

Anahtar kelimeler: aile işlevleri, bakım yükü, çocuk hemşiresi, işitme engeli çocuklar, ebeveynler

ABSTRACT

The relationship between care burden of parents with hearing impaired children and family function

Purpose: This study was carried out to determine the effect of parental care burden on family functions of hearing-impaired children aged 0-18.

Methods: Parents of 91 children who received education in two private rehabilitation centers in Konya city center participated in the study. In the study, data were collected using a data collection form consisting of socio-demographic questions, family evaluation scale and care burden scale. Data were evaluated using the SPSS 25.0 package program using standard deviation, percentage, mean, t-test, ANOVA, Post-Hoc, simple linear regression analysis, Pearson correlation analysis tests.

Results: It was determined that there is a positive and moderate relationship between the family evaluation scale sub-dimensions of care burden, problem solving, communication, roles, emotional response, behavior control, general functions and family evaluation total scores. It was found that there is a relationship between problem solving sub-dimension and general functions, roles, emotional response and behavioral control. A positive correlation was found between the roles sub-dimension and the sub-dimensions of emotional response, general functions, and showing the necessary attention

Conclusion: Increases in the family evaluation scale affect the burden of care positively.

Keywords: care burden, family functions, hearing impaired children, parents, pediatric nurse

Cite this article as: Şafak, Ş., Türkmen, A.S., (2022). İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin bakım yükü ve aile işlevi arasındaki ilişki. Turk J Audiol Hearing Res, 5(2):47-53.

GİRİŞ

Toplumun en küçük yapı taşı ailedir. Aile kavramı içerisinde yer alan ve bu yapının oluşmasındaki temel faktör çocuk sahibi olmaktır. İsteyerek de olsa bir çocuğun dünyaya gelmesi aile yapısında büyük değişiklikler meydana getirebilir. Sağlıklı/ hasta her çocuğun aile hayatında oluşturduğu sosyal, kültürel ve toplumsal değişiklikler oldukça fazladır. Sağlıktan sapma durumunda ise hem çocuk hem de ailede oluşan etkiler

farklılaşıp artabilir. Bu sağlıktan sapma durumlarından biri de işitme engelliliğidir (Stevenson ve ark., 2010).

İşitme kaybı bir ya da iki kulağın işitme yeteneğinin tam kaybı olarak ifade edilmektedir. Kişinin herhangi bir aralıkta verilen sesi duymaması durumunda işitme engelinden bahsedilir (Anonim, 2015; Çam, 2018). İşitme kaybı gibi bir engelle karşılaşan ve

belki de ailesinde böyle bir engeli bulunmayan ebeveynler yaşadıkları korku ve endişeleri gidermek için bir uzman desteğine ihtiyaç duyabilir. Uzmanlar ise işitme engelliğinin tespit edildiği yeni doğan işitme taramasından sonra ebeveynlere ne söyleyeceği konusunda endişe yaşayabilirler. Uzmanların ebeveynlere tavsiyede bulunmaları çocukların hem bilişsel hem de psiko-sosyal sağlığı üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu nedenle tespit edilen her işitme engelli çocuğa sahip ailelerin uzman desteği alması oldukça önemlidir (Moeller ve ark., 2006).

İşitme engelli çocuğa sahip ebeveynlerin aile içinde sorumluluklarının artması hayatlarını olumsuz yönde etkileyebilir (Işıkhan, 2005). Sadece aile içi sorumluluk değil sosyal çevre içerisinde de zorluklar yaşayabilirler. Bu nedenle engellilikten kaynaklı sürekli takip gerektiren çocuklara sahip olmanın ebeveynlerin hayatlarını değiştirdiği söylenebilir (Çetin, 2018).

Ebeveynlerin bakım yükü, yeni doğan her bebek için doğum ile başlayan ve zaman içerisinde yoğunluk ve boyut değiştirebilen bir süreçtir (Atagün ve ark., 2011). İşitme engelli çocuğa sahip ailelerde ise bakım yükünün daha fazla olduğu görülmektedir. İşiten bir çocuğa sahip ebeveynler daha standart bir hayat yaşarken, işitme engelli çocuğa sahip ailelerde ebeveynlerin aile içi rollerini yerine getirmesinde bozulmalar görülmekte davranış kontrolü ve genel işlevleri artmaktadır. Bakım veren aile bireyi işitme engelli çocuk ile çok uzun zaman geçirmek ve onu kontrol etmek zorunda kalır. Bu durumlardan dolayı ebeveynler daha fazla stres ve üzüntü yaşarlar (Çabuk, 2013). Yapılan literatür incelemesinde işitme engelli çocuklara yönelik az çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmaların genellikle bakım yükünü ve aile işlevlerini ayrı ayrı ele aldığı da görülmüştür. Bu nedenle bu çalışma işitme engelli çocukların ebeveynlerinin bakım yükünün aile işlevlerine etkisini belirlemek amacı ile yapılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın evrenini Konya ili merkez ilçesinde yaşayan, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine giden işitme engelli çocukların ebeveynleri oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğü hesaplanırken Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan sağlık çalışmalarında örneklem hesaplaması rehberi örnek alınmış; %95 güven aralığında, 0,05 hata payı ve %95 güç ile 71 ebeveyn olarak belirlenmiştir (Lwanga ve Lemeshow, 1991). Veri kaybı olabileceği düşünüldüğünden rastgele yöntemle belirlenen özel eğitim merkezlerine kayıtlı işitme engelli çocuğa sahip 100 aileye veri toplama formları gönderilmiştir. Ailelerden gelen yanıtlar değerlendirildiğinde eksik yanıt veren sekiz aile olduğu belirlenmiş ve çalışma dışı bırakılmıştır. Veri toplama sürecinin sonunda araştırmaya dahil edilme kriterlerine uyan toplam 92 ebeveyne ulaşılmıştır.

Tanımlayıcı türde yapılan bu çalışmanın yürütülebilmesi için Prof. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'ndan

(tarih:07.04.2021, sayı:25) etik izin alınmıştır. Ayrıca araştırmanın yürütüldüğü rehabilitasyon merkezlerinden kurum izni (tarih: 29.04.2021) alınmıştır. Araştırmaya katılan tüm ebeveynlerden çevrimiçi ortamda yazılı onam alınmıştır. Araştırmada verilerin toplanmasında Bilgi Formu, Bakım Yükü Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği olmak üzere üç araç kullanılmıştır.

Bilgi formu: Bilgi formunda yer alan sorular literatür doğrultusunda (Durkaya, 2001; Coşkun, 2013; Demir, 2018; Ersoy Quadir ve Temiz, 2018) araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Sosyodemografik verilerin elde edildiği bilgi formu toplamda 34 sorudan oluşmaktadır. Form içindeki 12 soru işitme engelli çocuğun özellikleri ile ilgili veri toplamaya yöneliktir. Formda bulunan diğer 22 soru aile yapısı ve ebeveynlerin özellikleri ile ilgili bilgiler içermektedir.

Bakım yükü ölçeği: Ölçek, Zarit Reeve ve Bach Peterson tarafından (1980) bakım veren bireylerin bakım verme sürecinin kendi yaşamları üzerine olan etkisini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 22 maddeden oluşan öz bildirim ölçeği olup 0-asla, 1- nadiren, 2-bazen, 3-sık sık ya da 4-hemen her zaman formatında düzenlenmiş beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek puanlar “0-88” aralığındadır. Ölçekte genel olarak duygusal ve sosyal özelliklere yer verilmektedir. Ölçekten elde edilen puan arttıkça bakım verenin yükünün de arttığını ifade etmektedir. Bakım yükünün derecesi değerlendirmesinde ise 0-20 puan aralığı bakım yükünün olmadığını, 21-40 aralığı bakım yükünün hafif, 41-60 puan aralığı bakım yükünün orta, 61-88 aralığı bakım yükünün ağır olduğunu göstermektedir. Ölçeğin orijinalinin iç tutarlılık katsayısı 0.87 - 0.94 aralığında, test tekrar test güvenilirlik oranı ise 0.71 olarak tespit edilmiştir (Zarit ve ark., 1980).

Aile değerlendirme ölçeği: Aile değerlendirme ölçeği ailelerin, aile işlevlerini hangi alanlarda yerine getirdiği veya getiremediğinin aileler tarafından algılanmasına göre değerlendirmeye imkan veren bir öz bildirim ölçeğidir. Bu ölçek ABD’ de bulunan Brown Üniveristesi ile Butler Hastanesinin ortaklaşa geliştirdiği çalışmalar sonunda 1983 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerliliğini ve güvenilirliğini Bulut (1990) yapmıştır. Ölçek “aynen katılıyorum”, büyük ölçüde katılıyorum”, “biraz katılıyorum” ve “hiç katılmıyorum” şeklinde dörtlü likert türündedir. Ölçekte toplam 60 madde ve yedi alt bölüm bulunmaktadır. Bu alt bölümler iletişim, problem çözme, duygusal tepki verme, roller, davranış kontrolü, genel işlevler ve gereken ilgiyi göstermedir. Elde edilen puanlar her alt boyut için ayrı ayrı toplanarak belirlenir.

Araştırmadan elde edilen verilerin analizi bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek için Kolmogorov Smirnov Testi kullanılmıştır (Alpar, 2020a). Karşılaştırma testleri için anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır. İkili grup karşılaştırmalarında, normallik varsayımı olduğu için iki ortalama arasında farkın

anlamlılık testi (bağımsız gruplarda t testi) ve çoklu grup karşılaştırmalarında ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA testi sonunda fark bulunan grupları tespit etmek için varyans homojenliği sağlamasından dolayı posthoc testi kullanılmıştır. Bir bağımlı değişken ile iki ya da daha çok bağımsız değişken arasındaki ilişkilerin bir matematiksel eşitlik ile açıklanması çok değişkenli regresyon analizi ile yapılmıştır. Bir bağımlı değişken ile bir bağımsız değişken arasındaki ilişkilerin bir matematiksel eşitlik ile açıklanması ise basit doğrusal regresyon analizi ile yapılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan ebeveynlerin %54,3'ünü anneler, %45,7'sini babalar oluşturmuştur. Ebeveynlerin %73,9'u eşler arası akrabalık bulunmadığı belirtirken %26,1'i akrabalık olduğunu ifade etmiştir. Çalışma kapsamına alınan çocukların ebeveynlerinin yaklaşık yarısı anne ve baba eğitim düzeyinin lisans ya da lisansüstü olduğunu belirtmiştir. Annelerin yaklaşık yarısı (%59,2) çalışmazken, babaların yarıya yakını (%47,8) memurdur. Ailenin yarısından fazlası (%58,7) ailede gelirin gidere denk olduğunu belirtmiştir. Ailelerin çoğunluğu (%85,9) çekirdek aile tipine sahipken çok az bir kısmının (%6,5) sosyal güvencesinin olmadığı görülmüştür. Ailedeki çocuk sayısı açısından da farklı dağılımlar olduğu görülmüştür. Katılımcıların %23,9'u ailede tek çocuk olduğunu belirtirken, %37'si iki çocuk, %22,8'i üç çocuk, %16,3'ü dört ve daha fazla çocuk bulunduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların Bakım Yükü Ölçeği puan ortalamasının $37,57 \pm 17,48$, cronbach alpha değerinin 0,923 olduğu belirlenmiştir. Aile Değerlendirme Ölçeği ise toplam ve alt boyut puan ortalamalarına göre değerlendirilmiştir. Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puan ortalaması $14 \pm 3,21$ olarak belirlenmiştir. Ölçek alt boyutlarından Problem Çözme puan ortalamasının $1,9 \pm 0,74$, İletişim puan ortalamasının $1,89 \pm 0,6$, Roller puan ortalamasının $2,04 \pm 0,48$, Duygusal Tepki Verme puan ortalamasının $1,86 \pm 0,63$, Gereken İlgili Gösterme puan ortalamasının $2,35 \pm 0,41$, Davranış Kontrolü puan ortalamasının $2,15 \pm 0,41$, Genel İşlemler puan ortalamasının $1,81 \pm 0,64$ olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların bakım yükü ölçeği puan ortalamalarını etkileyen unsurlarda; çocuklarda kullanılan cihaz türüne göre koklear implant/biyonik kulak kullanan çocukların ailelerinin bakım yükü puan ortalamasının ($41,56 \pm 17,42$) kulak arkası/içi cihaz kullanan çocukların ailelerinden ($30,42 \pm 15,39$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin bakım yükü puanı açısından çocukların engel durumu ile baş etme değişkenine göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Aile değerlendirme ölçeğini etkileyen faktörlerin arasında ise; annenin çalışmadığı ($13,14 \pm 2,75$), babanın ortaokul mezunu olduğu ($11,34 \pm 1,53$), aile gelirin giderden fazla olduğu ($11,79 \pm 2,74$), ailelerin bu alt boyuttan anlamlı derecede daha düşük puan aldığı belirlenmiştir ($p < 0,05$).

Bakım Yükü ölçeği ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyleri ve anlamlılık durumları değerlendirilmiştir. Problem çözme alt boyutu arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r = 0,426$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İletişim alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,337$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Roller alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,409$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Duygusal Tepki Verme alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,368$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Gereken İlgili Gösterme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,484$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel İşlemler alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,447$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,470$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Problem çözme alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyleri ve anlamlılık durumları değerlendirilmiştir. İletişim alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0,774$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Roller alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,652$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 1. Katılımcıların bakım yükü ölçeği ve aile değerlendirme ölçeği toplam ve alt boyut puan ortalamaları ile Cronbach Alpha değerleri

Değişken	Ort ± ss	Değer aralığı	Cronbach α
Bakım yükü ölçeği			
Toplam	37,57 ± 17,48	5-88	0,923
Problem çözme	1,9 ± 0,74	1-4	
İletişim	1,89 ± 0,6	1-3,11	
Roller	2,04 ± 0,48	1,18-3,36	
Duygusal tepki verme	1,86 ± 0,63	1-3,83	0,945
Gereken ilgiyi gösterme	2,35 ± 0,41	1,43-3,57	
Davranış kontrolü	2,15 ± 0,41	1,33-3,22	
Genel işlemler	1,81 ± 0,64	1-3,58	
ADÖ toplam	14 ± 3,21	9,07-22,98	

Tablo 2. Katılımcıların bakım yükü ve aile değerlendirme ölçeklerinden alınan puanlar arasındaki ilişkilerin korelasyon analizi

		Bakım yükü	Problem çözme	İletişim	Roller	Duygusal tepki verme	Gereken ilgi gösterme	Davranış kontrolü	Genel işlevler	Aile değerlendirme
Bakım yükü	r	1	,426**	,337**	,409**	,368**	0,189	,484**	,447**	,470**
	p		0,000	0,001	0,000	0,000	0,072	0,000	0,000	0,000
Problem çözme	r		1	,774**	,652**	,622**	-0,052	,587**	,786**	,820**
	p			0,000	0,000	0,000	0,624	0,000	0,000	0,000
İletişim	r			1	,731**	,820**	,212*	,622**	,878**	,918**
	p				0,000	0,000	0,043	0,000	0,000	0,000
Roller	r				1	,786**	,400**	,647**	,828**	,890**
	p					0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Duygusal tepki verme	r					1	,317**	,642**	,834**	,899**
	p						0,002	0,000	0,000	0,000
Gereken ilgi gösterme	r						1	,220*	,213*	,348**
	p							0,035	0,041	0,001
Davranış kontrolü	r							1	,649**	,759**
	p								0,000	0,000
Genel işlevler	r								1	,943**
	p									0,000
Aile değerlendirme	r									1
	p									

Duygusal Tepki Verme alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,622$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,587$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0,786$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0,820$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür.

İletişim alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyleri ve anlamlılık durumları değerlendirilmiştir. Roller alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0,731$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Duygusal Tepki Verme alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0,820$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0,212$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,622$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0,878$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönde çok yüksek düzeyde ($r=0,918$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki görülmüştür.

Roller alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyleri ve anlamlılık durumları değerlendirilmiştir. Duygusal Tepki Verme alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0,786$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,400$) istatistiksel

olarak anlamlı bir ilişki vardır. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,647$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek seviyede ($r=0,828$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönde çok yüksek düzeyde ($r=0,890$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Duygusal Tepki Verme alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyleri ve anlamlılık durumları değerlendirilmiştir. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,317$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,642$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0,834$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönde çok yüksek düzeyde ($r=0,899$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyleri ve anlamlılık durumları değerlendirilmiştir. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0,220$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0,213$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0,348$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Davranış Kontrolü alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki düzeyleri ve anlamlılık durumları değerlendirilmiştir. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü orta düzeyde ($r=0,649$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki

vardır. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü yüksek düzeyde ($r=0,759$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Genel İşlevler alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönde çok yüksek düzeyde ($r=0,943$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

TARTIŞMA

Bakım Yükü ölçeği ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutları arasında ki ilişki düzeyleri değerlendirilmiştir. Problem çözme alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Bakım yükünün artması problem çözme düzeyini düşürmektedir. İletişim alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Bakım yükünün artması ile psikolojik durumda meydana gelen zorluklar iletişim kurmayı zorlaştırabilir. Roller alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (Çoşkun, 2013). Engelli çocukların bakım yükünün artması ile ebeveynlerin rollerini yerine getirmesi zorlaşabilir. Duygusal Tepki Verme alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunması literatür ile uyumludur (Çoşkun, 2013). Engeli çocukların bakım yükünün artması ebeveynlerin zor durumda vereceği tepkiyi etkilemektedir. Bakım yükü zorlaştıkça verilen tepkinin sertleştiği düşünülmektedir. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmaması literatür ile uyumlu değildir (Çoşkun, 2013). Engelli çocukların bakım yükü arttıkça gereken ilginin gösterilmesi de azalmaktadır. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olması literatür ile uyumlu değildir (Çoşkun, 2013). Bakım yükünün artması ebeveynlerde davranışların kontrolünü zorlaştırabilir. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olması literatür ile uyumlu değildir (Çoşkun, 2013). Bakım yükünün artması ile ebeveynlerin engelli çocukların genel işlevlerini yerine getirmesi zorlaşabilir. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Engelli çocukların bakım yükünün artması genel olarak ebeveynlerin aile içinde zorlanmalarına ve genel artmasına sebep olabilir.

Problem çözme alt boyutu ile aile değerlendirme alt boyutlarının arasındaki ilişki düzeyleri değerlendirilmiştir. İletişim alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile içerisinde iletişim sorunları yaşanması problemlerin çözümünü de zorlaştırmaktadır. Roller alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile içerisinde problemlerin çözülmemesi sonucunda aile bireyleri rollerini yerine getirmekte zorlanabilir. Duygusal Tepki Verme alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile içi problemlerin çözülmemesi ise 60 duygusal olarak olumsuz tepkilerin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında istatistiksel olarak

anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Aile içerisinde problemlerin çözülmemesi ebeveynlerin engelli çocuklara gereken ilgiyi göstermesine engel olabilir. Problem oluşması daha az ilgi gösterilmesine sebep olabilir. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Problemlerin çözülmemesi neticesinde davranış kontrolü sağlanmaması ve sert tepkiler gösterilmesi aile içinde sorunlara yol açabilir. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile içinde problemlerin çözülmesi zorlaştığında ebeveynler engelli çocuklara karşı genel işlevleri yerine getirmede sorun yaşayabilir. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Problemler aile içerisinde çözülmediği zaman genel olarak ailenin huzur ortamının kaybolduğu düşünülmektedir.

İletişim alt boyutu ile aile değerlendirme alt boyutlarının arasındaki ilişki düzeyleri değerlendirilmiştir. Roller alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynlerin aile iletişim sorunları yaşaması engelli çocuklara karşı rollerini yerine getirmesini zorlaştırabilir. Duygusal Tepki Verme alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. İletişim sorunu yaşayan ebeveynler duygularını kontrol etme konusunda sıkıntı yaşayıp farklı tepkiler verebilir. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında pozitif yönlü düşük seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. İletişim zorlaşması engelli çocuklara karşı ilgi gösterme hususunda zorluk çıkarabilir. İletişim daha iyi iken daha yakın ilgi gösterebilirken iletişim zorlaşması durumunda tepkinin şekli ve önünde aynı yönde değişebilir. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynlerin iletişim sorunu yaşaması sinir kontrolünü zorlaştırabilir bu durum ise davranışlarda kontrolsüzlüğe sebep olabilir. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynlerin engelli çocukları ile iletişim sorunu yaşamaları onlara karşı genel işlevleri yerine getirmeyi zorlaştırabilir. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü çok yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. İletişim alt boyutu ile toplam aile değerlendirme ölçeği arasında ilişkinin çok yüksek olması iletişimin önemini ortaya koymaktadır. İletişim puanlarının yüksek olması durumunda aile değerlendirme ölçeği puanları da yükselmektedir. Bu durumda etkili iletişim kurulması önemlidir.

Roller alt boyutu ile aile değerlendirme alt boyutlarının arasındaki ilişki düzeyleri değerlendirilmiştir. Duygusal Tepki Verme alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynlerin engelli çocuklarına karşı rollerini yerine getirme düzeyi engelli çocuklara karşı verilen tepki düzeyi ile direkt alakalı bulunmuştur. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynler rollerini

yerine getirdiklerinde engelli çocuklarına karşı gereken ilgiyi gösterebilmektedir. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü çok yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynlerin engelli çocuklarına karşı rollerini yerine getirmeleri aile içi ilişkilerin ve huzurun daha iyi olmasına sebep olabilir.

Duygusal Tepki Verme alt boyutu ile aile değerlendirme alt boyutlarının arasındaki ilişki düzeyleri değerlendirilmiştir. Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynlerin çocuklarına duygusal anlamada daha fazla sevgi göstermeleri, engelli çocuklarına daha fazla ilgi göstermelerine sebep olabilir. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Engelli çocuklara karşı verilen duygusal tepkiler ebeveynlerin davranışlarını kontrol etme seviyesini etkilemektedir. Engelli çocuklara karşı gösterilen sevgi şefkat ve merhamet ebeveynlerin davranışlarını kontrol etmesini sağlayabilir. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile içerisinde verilen duygusal tepkiler, engelli çocuklara karşı genel işlevlerin yapılmasına katkı sağlayabilir. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü çok yüksek seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Engelli çocuklar ailelerine karşı büyük sorunlar çıkarabilirler. Aile bireyleri ise engelli çocuklardan alınan olumsuz davranışlar karşısında tepkilerini kontrol etmesi aile değerlendirme puanlarını yükseltebilir.

Gereken İlgiyi Gösterme alt boyutu ile aile değerlendirme alt boyutlarının arasındaki ilişki düzeyleri değerlendirilmiştir. Davranış Kontrolü alt boyutu arasında pozitif yönlü düşük seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Aile bireylerinin engelli çocuklarla daha fazla zaman geçirmesi; onları daha iyi anlayıp, davranışlarını kontrol etmesine yardımcı olabilir. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü düşük seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynlerin engelli çocuklara karşı ilgi göstermesi onlara karşı genel işlevleri yerine getirme düzeyini etkilediği düşünülmektedir. İlgisiz bir ebeveyn engelli çocuğuna karşı genel işlevleri yerine getiremeyebilir. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Engelli çocuklara gereken ilginin gösterilmesi aile içinde çocuklara karşı olumlu sonuçlar doğurabilmektedir.

Davranış Kontrolü alt boyutu ile aile değerlendirme alt boyutlarının arasındaki ilişki düzeyleri değerlendirilmiştir. Genel İşlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü orta seviyede istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Engelli çocuklar yaptıkları olumsuz hareketler ya da inatlılıkları ebeveynlerinin onlara karşı olumsuz davranış sergilemesine yol açabilir. Bu

durumda ebeveynler davranışlarını kontrol edemeyip olumsuz tepkiler verebilir. Böylelikle davranışların kontrol edilememesi genel işlevlerin yerine getirilmesini zorlaştırabilir. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü yüksek seviyede istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Aile içinde yaşanan olumsuz durumlara karşı sakin kalınması ve davranışların düzeyinin ayarlanması aile içinde daha olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Genel İşlevler alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarının arasındaki ilişki düzeyleri değerlendirilmiştir. Aile değerlendirme ölçeği arasında pozitif yönlü çok yüksek seviyede istatistiki açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Ebeveynlerin genel işlevlerini yerine getirmesi aile değerlendirme ölçek puanlarını yükseltmektedir. Bu sayede genel işlevler yerine geldiğinde daha az sorunlara karşılaşılabılır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bakım yükü ölçeği ile aile değerlendirme ölçeği alt boyutlarından olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, davranış kontrolü, genel işlevler ve aile değerlendirme ölçeği toplam puanları arasında orta düzeyde ve anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ile ise düşükseviyede ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aile değerlendirme ölçeği problem çözme alt boyutu ile iletişim alt boyutu, genel işlevler alt boyutu ve aile değerlendirme toplam puanları arasında yüksek seviyede pozitif ve anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Roller alt boyutu, duygusal tepki verme alt boyutu ve davranış kontrolü alt boyutu arasında pozitif orta düzeyde ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aile değerlendirme ölçeği iletişim alt boyutu ile roller alt boyutu, duygusal tepki verme alt boyutu, genel işlevler alt boyutu arasında pozitif yönlü yüksek seviyede bir ilişki tespit edilirken; gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ile pozitif yönlü düşük, davranış kontrolü alt boyutu ile ise pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aile değerlendirme ölçeği roller alt boyutu ile duygusal tepki verme ve genel işlevler alt boyutu arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı ilişki olduğu sonucuna, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü alt boyutu arasında orta düzeyde pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Roller alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Aile değerlendirme ölçeği duygusal tepki verme alt boyutu ile gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ve davranış kontrolü alt boyutu arasında orta düzeyde; genel işlevler alt boyutu arasında yüksek düzeyde ve aile değerlendirme ölçeği toplam puanları arasında çok yüksek düzeyde pozitif ve anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aile değerlendirme ölçeğinin gereken ilgiyi gösterme alt boyutu ile davranış kontrolü ve genel işlevler alt boyutu arasında düşük düzeyde, aile değerlendirme ölçeği toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki olduğu sonucu çıkmıştır.

Aile değerlendirme ölçeğinin davranış kontrolü alt boyutu ile genel işlevler alt boyutu arasında orta düzeyde, aile değerlendirme ölçeği toplam puanları arasında ise yüksek düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir. Aile değerlendirme ölçeği genel işlevler alt boyutu ile aile değerlendirme ölçeği toplam puanları arasında çok yüksek düzeyde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Engelli çocuğu bulunan ailelerin ihtiyaçları, sağlıklı çocuğa sahip ailelere nispeten daha fazladır ve bu nedenle ihtiyaçların belirlenmesi konusunda çocuk alanında profesyonel olan hemşirelere önemli sorumluluklar düşmektedir. Çocuk hemşiresi, çocukların bu özel durumlarını anlamalı, çocuğun ve ailesinin hayat tarzını değiştirebilme, yaşam kalitesini arttırabilme, bağımsızlığını geliştirebilme, en uygun fonksiyonları daha fonksiyonel hale getirebilmeli ve ailelerle birlikte çalışmalıdır. Hemşire, her ailenin kültürünün, hayat tarzının ve kaynaklarının farklı olduğunu ve bu farklılıkların ailenin tepkilerini etkilediğini bilmelidir.

Çocuk ve aile girişimleri planlanırken her aile ayrı ayrı ele alınmalıdır. Bütüncül ve aile merkezli bir bakım

sürdürülmelidir. Çocukların ve ailelerin esenliğine, sağlığın geliştirilmesine, yaralanmaların ve hastalıkların önlenmesine, sağlık gereksinimlerinin karşılanmasına ve gerekli durumlarda rehabilite edilmesini sağlamalıdır. Engelli çocuğa en uygun destek, daha kaliteli bakımın yanında engelli çocuğu anlayabilme üzerine yapılandırılmalıdır. Bu doğrultuda, engelli çocuğa sahip ailelerin bakım verme konusunda eğitim almaları sağlanmalıdır. Alınan eğitime bakım verme imkânına sahip olan tüm aile bireylerinin katılımının önemli olduğu düşünülmektedir.

Bakım yükünün aile bireylerin tamamının katılımı ile verilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Tek bir birey üzerine bakım yükünün bırakılması maruz bırakılan aile bireyi üzerinde olumsuz psikolojik etkiye sebep olabilmektedir. Maruz kalmış aile bireylerine psikolojik olarak destek verilmelidir.

Bakım yükünün verdiği tahribatın en aza indirilmesi için bakım verenlerin sosyalleşmesine yönelik kamu programları düzenlenmelidir. Engelli bireylere bakım yükü veren ailelerin bir sitem vasıtası ile iletişimi birbirleri ile etkileşimde olmaları temin edilmelidir. Kamu tarafından oluşturulacak takip birimi vasıtasıyla bakım veren aile bireyleri ile sık sık görüşmeler yapılarak onlara tavsiyeler verilmelidir.

Ethics Committee Approval: For this study, Approval was obtained from Necmettin Erbakan University Health Sciences Scientific Research Ethics Committee Presidency (date: 07.04.2021, number: 25).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - ŞŞ, AST; Design - ŞŞ, AST; Supervision - ŞŞ, AST; Resources- ŞŞ, AST; Data Collection and/or Processing - ŞŞ, AST; Analysis and/or Interpretation - ŞŞ, AST; Literature Search - ŞŞ, AST; Writing Manuscript - ŞŞ, AST.

Conflict of Interest: No conflict of interest.

Financial Disclosure: None.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma için Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı'ndan (tarih:07.04.2021, sayı:25) karar numarası ile onay alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - ŞŞ, AST; Tasarım - ŞŞ, AST; Denetleme - ŞŞ, AST; Kaynaklar -ŞŞ, AST; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - ŞŞ, AST; Analiz ve/veya Yorum - ŞŞ, AST; Literatür Taraması - ŞŞ, AST; Yazıyı Yazan - ŞŞ, AST.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Finansal destek kullanılmamıştır.

KAYNAKLAR

- Alpar, R., (2020). *Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlik*, Detay Yayıncılık. 333-361, 6. Baskı, Ankara.
- Anonim, (2015). İşitme Engeli Nedir? https://manavgatram.meb.k12.tr/meb_ays_dosyalar/07/12/970601/dosyalar/2016_02/24091119_tmeblten.pdf (Erişim tarihi: 13.06.2020).
- Atagün, M.İ., Balaban, Ö.D., Atagün, Z., Elagöz, M., ve Özpolat, A.Y., (2011). Kronik Hastalıklarda Bakım Veren Yükü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3, 513-552. [CrossRef]
- Coşkun, D., (2013). Fiziksel Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerde Bakım Yükü ve Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Erzurum.
- Çabuk, F.U., (2013). 5 Yaş Çocukların Sosyal Konumlarının Anne Babalarının Kabul Red Düzeyleri İle İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı*, Denizli.
- Çam, E., (2018). İşitme Engelli Olma Durumlarına Göre Ergenlerin; Benlik Algıları, Öfke İfade Tarzları ve Empatik Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Manisa.
- Çetin, K., (2018). Engelli Çocuklara Sahip Ailelerin Çocuklarını Kabul-Reddi İle Sosyal Destek İlişkinin Çeşitli Değişkenlerce Yordanması. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 137-154. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/614683>

- Demir, Ş., (2018). Fiziksel Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerde Bakım Yükü Ve Aile İşlevleri Ölçeklerinin Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerle Karşılaştırılması Ve Ölçekleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- Durkaya, Ş., (2001). İşitme Engelli Çocuğa Sahip Bakım Vericilerin Yaşadıkları Güçlükler. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Ersoy Quadir, S., ve Temiz, G., (2018). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Gereksinimlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi (Konya İli Örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 831-840. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/examination-of-the-factors-affecting-the-needs-of-mothers-with-disabled-children-example-of-konya-region.pdf>
- Işıkhan, V., (2005). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Psiko-Sosyal Ve Sosyo-Ekonomik Sorunları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 16(2), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/797414>
- Lwanga, S. ve Lemeshow, S., (1991). *Sample Size Determination in Health Studies. A Practical Manual*. http://www.tbrieder.org/publications/books_english/lemeshow_samplesize.pdf
- Moeller, M.P., White, K.R., ve Shisler, L., (2006). Primary Care Physicians' Knowledge, Attitudes, And Practices Related To Newborn Hearing Screening. *Pediatrics*, 118(4), 1357-1370. [CrossRef]
- Stevenson, J., McCann, D., Watkin, P., Worsfold, S., Kennedy, C., ve Hearing Outcomes Study Team, (2010). The Relationship Between Language Development And Behaviour Problems in Children with Hearing Loss. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(1), 77-83 [CrossRef]

